

Edo Deržaj je bil kot alpinist še boljši kakor Mira Marko, ni pa se oglašal v Planinskem vestniku. To delo je prepustil svoji »življenjski družici«. Njegov prvi plezalni tovariš je bil tisti Carletto Tauzher, ki se je smrtno ponesrečil v Turski gori. Navezan je bil zelo na **Alojza de Reggija** – tudi ta se je potem ubil, pod Grmado, na Turncu. Deržaj mu je napisal nekrolog (PV 1926, str. 15–18). Potem so sledili kot plezalni tovariši **Danilo Martelanc**, **Pavla Jesih**, **Diva Medica**, **Lojze Volkar**, **Stane Hudnik**. S tem je ponovil Mirino smer v severni steni Špika.

Z Miro Markom Debelakovo se je seznanil 7. avgusta 1926 v Martuljku. Od jeseni 1926 sta plezala vedno skupaj. Tako je bilo tudi 5. julija 1927 – o tem smo že poročali. Opis nesreče je objavil dr. Henrik Tuma. Ker so bili njuni vzponi skupni, so vpisani v seznam njenih »tur«, razen tega pa nekaj v poglavju knjige o Edu Deržaju v pisanem gorniškem izročilu.

Tone Stroj in piše o Deržaju: »Prva in osnovna vrednost Deržajevoga pisanja je, da je počlovečil lik alpinista ter ga spustil s piedestala. Napravil ga je človeško sprejemljivega. – Druga značilnost Deržajevoga pisanja je vztrajno iskanje novih alpinističnih izrazov. – Tretja značilnost Deržajevih knjig je izbranost v jeziku. V opisovanju dogodkov je trpek. Urednik Planinskega vestnika **dr. Josip Tomižšek** se je spraševal, kdaj bo Edo Deržaj napisal pozitivno knjigo o planinstvu. Take knjige Edo Deržaj ni napisal.

V slovenski slikarski umetnosti ima Edo Deržaj svoje mesto. Kot krajinar se je s samostojno razstavo pojavil takoj po prihodu iz Anglije. Tam je med večletnim bivanjem razstavljal tudi v Gross Wenor House z dvema akvarelima in dvema grafikama v konkurenci številnih mladih angleških in tujih umetnikov z vsega sveta, kar je bilo priznanje za slovenskega slikarja. S takim slovesom se je vrnil v Ljubljano, da bi predstavil svojo razstavo slik Gora in gorska krajina v Jakopičevem paviljonu leta 1935. Kritika jo je lepo sprejela.

Manj znano je, da je imel uspehe v lesorezu, in to mednarodne. Na razstavi The men of the Tree oktobra 1934 v Londonu je razstavil lesoreze Jesen na Veliki planini, Motiv z Velike planine, Komna in akvarel Škotski bor.

Edo Deržaj je gotovo najboljši slikar med slovenskimi alpinisti, zelo verjetno pa najboljši alpinist med vsemi slikarji, ki so upodabljali gore.

Edo Deržaj v pisnem gorniškem izročilu: Gruh, Pod Špiki, Podobe, Linorezi; v PV: Lojze de Reggi, 1926, Tri generacije v triglavski steni.

Edo Deržaj je umrl 5. oktobra 1980, namenjen na Uskovicno.

ZAKLJUČNE MISLI

Strojinovih misli o tem, da je Deržaj počlovečil lik alpinista, ne smemo posploševati. Res je sicer, da so, na primer, skalaši o kakem vzponu rekli, da je »šoder«, plezalec pa »šodrovec«, toda na splošno med alpinisti, zlasti med skalaši, nisem opazil prevzetnosti in nastopaštva. Navajam samo primer: po vojni me je

obiskal **Stanko Hudnik**. Med nami je veljal za najboljšega alpinista. Ali je bil skalaš, niti ne vem. Vsekakor pa je gotovo, da mi med govorom o plezariji niti omenil ni svojih uspehov. – Pa še primer: Jože Čop. Govorila sva velikokrat, tudi o drugih skalaših. Grajal je njihovo politično preusmeritev, toda nikoli ni hvalil svojih vzponov.

O presoji oseb bi moral reči, da Stroj in sicer nikjer ne povečuje dr. Henrika Tume, pač pa mu izkazuje veliko spoštovanje v načinu govora o njem. S tako presajo se nismo strinjali vsi skalaši. Tuma je namreč s poskusi, dokazati slovenski izvor nekaterih krajevnih imen, napravil več škode kakor koristi. Bil je zelo nekritičen. Nimam pri roki njegove knjige, zato navajam samo po spominu: ime Malinverno je nastalo iz imena Mali vrh, Zürich je nastalo iz »Turič« itd. Dokaz?

Končno še dve terminološki vprašanji: Stroj in uporablja vzporedno izraza »gorništvost« in »planinstvo«. Po mojem mnenju je to nedoslednost. Končno glede izraza »alpinistika«: Stroj in podaja sicer isto razlago kot Slovar slovenskega knjižnega jezika, toda to ni živa slovenščina. Psihiater **dr. Lev Milčinski** je med vzroki za samomorilske nagibe navedel tudi alpinizem in pristavil: »Ali po Škerlaku alpinistika«. – To pomeni, da beseda »alpinistika« (ki seveda ni moja) niti izobraženemu Slovencu ni znana. Brockhausov Leksikon navaja obe besedi, »alpinizem« in »alpinistika« vzporedno, torej ju pomensko ne loči. Zato menim, da izraza »alpinistika« ne potrebujemo.

Gorsko dekle

ZVONKO ČEMAŽAR

*Ob bistrem studencu je stala
nekoč, ko sem šel na gore;
prijazno mi piti je dala
iz nežne in bele roke.*

*Nato sva za hip pokramljala
o gamsih, o kozah, ovceh...
V slovo sva poljubček si dala,
brezskrben začul se je smeh.*

*Tam zgoraj v steni visoki
začul sem pozdrav iz dolin;
zagledal dve beli sem roki,
zagledal sem hčerko planin.*

*In veter prinesel mi v skale
planinske je hčere pozdrav
in kar vse moči so mi dale,
zaklical sem preko daljav:*

*»Pozdravljeno, dekle veselo,
pozdravljeno s strmih višin!«
Nebo me je zopet objelo,
ostal je prijeten spomin.*